

Govern de les Illes Balears

Conselleria d'Educació i Cultura
Direcció General d'Administració,
Ordenació i Inspecció Educatives

EDUCACIÓ PER A LA CIUTADANIA

Introducció

L'educació per a la ciutadania, que s'incorpora amb entitat pròpia en el currículum d'aquesta etapa, situa la preocupació per promoure una ciutadania democràtica com a part del conjunt dels objectius i activitats educatives, en la mateixa línia en què ho fan diferents organismes internacionals. La Unió Europea inclou com a objectiu dels sistemes educatius vetllar perquè es promogui realment, entre la comunitat escolar, l'aprenentatge dels valors democràtics i de la participació democràtica amb la finalitat de preparar les persones per a la ciutadania activa, en sintonia amb la Recomanació (2002) 12 del Consell de Ministres del Consell d'Europa. D'altra banda, la Constitució espanyola, a l'article 1.1, es refereix als valors en què s'ha de sustentar la convivència social que són la llibertat, la justícia, la igualtat i el pluralisme polític i, a l'article 14, estableix la igualtat de tots davant la llei i rebutja qualsevol discriminació per raó de naixement, raça, sexe, religió, opinió o qualsevol altra condició o circumstància personal o social.

Respecte a les obligacions de l'Estat en la formació de tots els ciutadans i ciutadanes en valors i virtuts cíviques que afavoreixin la cohesió social, l'article 27.2 diu que l'educació té per objecte el ple desenvolupament de la personalitat en el respecte als principis democràtics de convivència i els drets i les llibertats fonamentals, que s'ha d'interpretar segons el que estableixen la Declaració Universal de Drets Humans i els tractats i acords internacionals sobre les aquestes matèries ratificats per Espanya.

Les recomanacions internacionals i el mandat constitucional són els eixos que vertebraran el currículum d'aquesta matèria. L'acció educativa ha de permetre als joves assumir d'una manera crítica, reflexiva i progressiva l'exercici de la llibertat, dels drets i deures individuals i socials en un clima de respecte per altres persones i altres postures morals, polítiques i religioses diferents de la pròpia. A més, la identificació dels deures ciutadans i l'assumpció i exercici d'hàbits cívics a l'entorn escolar i social, ha de permetre que s'iniciïn en la construcció de societats cohesionades, lliures, pròsperes, equitatives i justes.

L'educació per a la ciutadania té com a objectiu afavorir el desenvolupament de persones lliures i íntegres a través de la consolidació de l'autoestima, la

dignitat personal, la llibertat i la responsabilitat i la formació de futurs ciutadans amb criteri propi, respectuosos, participatius i solidaris, que coneguin els seus drets, assumeixin els seus deures i desenvolupin hàbits cívics perquè puguin exercir la ciutadania de manera eficaç i responsable. Aquesta nova matèria es proposa que la joventut aprengui a conviure en una societat plural i globalitzada en què la ciutadania, a més dels aspectes civils, polítics i socials que ha anat incorporant en etapes històriques anteriors, inclogui com a referent la universalitat dels drets humans que, reconeixent les diferències, procuren la cohesió social.

Per aconseguir aquests objectius s'aprofundeix en els principis d'ètica personal i social i s'inclouen, entre altres continguts, els relatius a les relacions humanes i a l'educació afectivoemocional, els drets, deures i llibertats que garanteixen els règims democràtics, les teories ètiques i els drets humans com a referència universal per a la conducta humana, els relatius a la superació de conflictes, la igualtat entre homes i dones, les característiques de les societats actuals, la tolerància i l'acceptació de les minories i de les cultures diverses.

Ara bé, aquests continguts no es presenten de manera tancada i definitiva, perquè un element substancial de l'educació cívica és la reflexió encaminada a enfortir l'autonomia de l'alumnat per analitzar, valorar i decidir des de la confiança en si mateixos, i contribuir a fer que construeixin un pensament i un projecte de vida propis.

En aquest sentit, és necessari desenvolupar, al costat dels coneixements i la reflexió sobre els valors democràtics, els procediments i les estratègies que afavoreixin la sensibilització, presa de consciència i adquisició d'actituds i virtuts cíviques. Per aconseguir-ho, és imprescindible fer dels centres i de les aules de secundària uns llocs que siguin model de convivència, on es respectin les normes, es fomenti la participació en la presa de decisions de tots els implicats, es permeti l'exercici dels drets i s'assumeixin les responsabilitats i els deures individuals. Espais, en definitiva, en què es practiqui la participació, l'acceptació de la pluralitat i la valoració de la diversitat que ajudin els alumnes a construir-se una consciència moral i cívica d'acord amb les societats democràtiques, plurals, complexes i canviants en què vivim.

L'educació per a la ciutadania està configurada en aquesta etapa per dues matèries: l'educació per a la ciutadania i els drets humans de segon curs, i

l'educació eticocívica de quart curs. Les dues matèries s'estructuren en diversos blocs que van des de l'àmbit personal i més pròxim fins al global i més general; en totes dues hi ha un conjunt de continguts comuns a aquests blocs, els quals porten a l'adquisició de procediments, habilitats socials i actituds bàsiques per al desenvolupament d'una bona convivència i de la ciutadania democràtica.

Així, és comú a les dues matèries partir de la reflexió sobre la persona i les relacions interpersonals. També són comuns el coneixement i la reflexió sobre els drets humans, des de la perspectiva del seu caràcter històric, per afavorir que l'alumnat valori que no estan garantits per l'existència d'una declaració, sinó que és possible l'ampliació o el retrocés, segons el context. Finalment, les dues matèries comparteixen l'estudi de les característiques i els problemes fonamentals de les societats i del món global del segle XXI. L'educació per a la ciutadania i els drets humans es planteja el coneixement de la realitat des de l'aprenentatge del social i l'educació eticocívica se centra en la reflexió ètica que comença en les relacions afectives amb l'entorn més proper per contribuir, a través dels dilemes morals, a la construcció d'una consciència moral cívica.

L'educació per a la ciutadania i els drets humans de segon curs tracta aspectes relacionats amb les relacions humanes, tant si són les interpersonals, com si són les familiars o les socials. Aborda també els deures i els drets ciutadans, i aprofundeix en el sentit dels principis que els sustenten i en la identificació de situacions en què es conculquen per aconseguir, d'aquesta manera, que l'alumnat en valori la defensa.

El coneixement de les societats democràtiques aproxima l'alumnat al funcionament de l'Estat i, en particular, al model polític espanyol, així com els deures i els compromisos de l'Estat amb els ciutadans i d'aquests amb l'Estat.

Dins aquest model, l'educació per a la ciutadania en l'ensenyament secundari obligatori permet a l'alumnat un coneixement de l'ordenació política i jurídica de la comunitat autònoma de les Illes Balears, en general, de l'estructura insular (consells), i de l'Estatut d'autonomia.

Finalment, s'emmarca la ciutadania en un món global en analitzar problemes i situacions de la societat actual en què es manifesta interdependència, desigualtat o conflicte alhora que es preveuen diverses maneres de buscar solucions.

Els continguts es presenten organitzats en cinc blocs.

Al bloc 1, hi figuren els “Continguts comuns”, que estan encaminats a desenvolupar les habilitats i destreses relacionades amb la reflexió i amb la participació. L’entrenament en el diàleg i el debat i l’aproximació respectuosa a la diversitat personal i cultural, alhora que fomenten una valoració crítica amb les desigualtats, constitueixen una de les aportacions fonamentals de la nova matèria i contribueixen, de manera específica, a l’adquisició d’algunes competències bàsiques.

El bloc 2, “Relacions interpersonals i participació”, tracta aspectes relatius a les relacions humanes des del respecte a la dignitat personal i la igualtat de drets individuals, el reconeixement de les diferències, el rebuig a les discriminacions i el foment de la solidaritat. Així mateix, s’aborden aspectes relatius a la participació i representació al centre escolar i el compromís amb activitats socials encaminades a aconseguir una societat justa i solidària.

El bloc 3, “Deures i drets ciutadans”, aprofundeix en un contingut treballat a tercer cicle de primària. A més del coneixement dels principis recollits als textos internacionals, proposa la reflexió en el sentit dels esmentats principis, en la identificació de situacions de violació dels drets humans i en l’actuació que correspon als tribunals ordinaris i als tribunals internacionals quan aquestes situacions de violació dels drets humans es produeixen.

El bloc 4, “Les societats democràtiques del segle XXI”, inclou continguts relatius a la diversitat social i al funcionament dels estats democràtics i se centra particularment en el model polític espanyol. S’analitza el paper dels diversos serveis públics administradors del bé comú, atenent tant la responsabilitat de les administracions en la seva prestació i millora, com els deures i compromisos dels ciutadans en el seu manteniment.

El bloc 5, “Ciutadania en un món global”, aborda algunes de les característiques de la societat actual: la desigualtat en les seves diverses manifestacions, el procés de globalització i interdependència, els principals conflictes del món actual, així com el paper dels organismes internacionals en la prevenció i resolució d’aquests.

Quant a l'educació ètica de quart curs, parteix també de l'anàlisi de les relacions interpersonals i de la convivència, analitza la llibertat i responsabilitat com a característiques que defineixen la persona i que fan possible la convivència a partir del respecte de les diferències, amb especial èmfasi en el rebuig a la violència en les relacions humanes i, en particular, a la violència de gènere, i l'acceptació del principi del respecte a la dignitat de totes les persones com a element bàsic que possibilita la convivència.

L'estudi dels drets humans des de la perspectiva ètica i moral porta l'alumnat a la comprensió dels fonaments morals de la convivència, identificant els diferents elements comuns que, des de les diverses teories ètiques, s'aporten per a la construcció d'una ètica comuna, base de la convivència en les modernes societats complexes.

Això permet igualment aprofundir en el sentit de la democràcia i en el fonament i funcionament de les institucions democràtiques, així com en els principals valors presents a la Constitució.

Des d'aquest nou punt de vista ètic és possible abordar l'anàlisi de determinats problemes característics de la societat actual, com l'estudi dels factors de discriminació de diferents col·lectius, l'anàlisi de la globalització, el concepte de ciutadania global, el desenvolupament humà sostenible o el relatiu a la cooperació i al desenvolupament d'una cultura de pau.

Mereix interès especial la igualtat que s'ha de donar entre homes i dones i en fomentar els valors de la societat inclusiva, mitjançant l'anàlisi de les causes i els factors responsables de la discriminació de les dones, la valoració d'aquestes des dels principis de la dignitat de la persona i la igualtat en llibertat, considerant igualment les alternatives a aquesta discriminació i a la violència contra les dones.

De la mateixa manera que en cursos anteriors, es plantegen continguts comuns a tots els temes enfocats a l'adquisició de determinats procediments, com saber raonar i argumentar, reconèixer els propis sentiments o saber avaluar críticament les informacions presentades pels diferents mitjans de comunicació. Igualment, es preveuen continguts enfocats al desenvolupament d'actituds bàsiques per a la convivència, com la tolerància, l'actitud de diàleg i negociació, l'actitud a favor de la pau o la solidaritat.

L'educació eticocívica de quart curs s'organitza en sis blocs, que inclouen en el primer d'aquests els "Continguts comuns" assenyalats.

El bloc 2, "Identitat i alteritat. Educació afectivoemocional", se centra en els valors de la identitat personal, la llibertat i la responsabilitat, amb particular atenció a la relació entre intel·ligència, sentiments i emocions.

En el bloc 3, "Teories ètiques, els drets humans", s'inclou l'anàlisi de les grans línies de reflexió ètica i, particularment, el referent ètic universal que representen les diferents formulacions dels drets humans.

El bloc 4, "Ètica i política. La democràcia. Els valors constitucionals", aborda l'anàlisi dels fonaments ètics i jurídics del nostre sistema polític democràtic i ho planteja en un grau d'universalitat i d'abstracció racional superior al dels cursos anteriors, que és possible per la major maduresa de l'alumnat d'aquesta edat.

El bloc 5, "Problemes socials del món actual", inclou la valoració ètica dels grans problemes i dilemes morals generats en el món actual des de la perspectiva dels drets humans: la globalització i els problemes del desenvolupament, els conflictes armats i l'actuació de la comunitat internacional en la seva resolució, etc.; tot això des de la perspectiva del rebuig de les discriminacions i de la valoració de l'actuació d'aquells moviments i forces internacionals que contribueixen a fomentar la cultura de la pau i la cooperació.

El bloc 6, "La igualtat entre homes i dones", torna a l'estudi de continguts ja tractats en cursos anteriors (la igualtat d'homes i dones a la família i el món laboral, la lluita pels drets de les dones, etc.); en aquest curs s'opta per incloure un bloc amb entitat pròpia que faci possible la reflexió en profunditat sobre la igualtat, la llibertat i les causes de la discriminació de les dones, així com les possibles alternatives a aquesta discriminació.

Contribució de la matèria a l'adquisició de les competències bàsiques

L'educació per a la ciutadania i els drets humans i l'educació eticocívica es relacionen directament amb la *competència social i ciutadana* però, a més,

contribueixen a desenvolupar alguns aspectes destacats d'altres competències bàsiques.

En relació amb la competència social i ciutadana s'aborda l'àmbit personal i públic que hi és implícit: propicia l'adquisició d'habilitats per viure en societat i per exercir la ciutadania democràtica. A més de contribuir a reforçar l'autonomia, l'autoestima i la identitat personal, afavoreix el desenvolupament d'habilitats que permeten participar, prendre decisions, triar la manera adequada de comportar-se en determinades situacions i responsabilitzar-se de les decisions adoptades i de les conseqüències que en deriven. També contribueix a millorar les relacions interpersonals en treballar les habilitats encaminades a aconseguir la presa de consciència dels propis pensaments, valors, sentiments i accions. Impulsa els vincles personals basats en sentiments i ajuda a abordar les situacions de conflicte en proposar la utilització sistemàtica del diàleg i altres procediments no violents per a la seva resolució. L'educació afectivoemocional, la convivència, la participació, el coneixement de la diversitat i de les situacions de discriminació i injustícia, permeten consolidar les habilitats socials, ajuden a generar sentiments compartits i no excloents, a reconèixer, acceptar i fer servir convencions i normes socials de convivència i interioritzar els valors de respecte, cooperació, solidaritat, justícia, no violència, compromís i participació, tant en l'àmbit personal com en el social.

Es contribueix també a la competència a partir de l'adquisició del coneixement dels fonaments i les maneres d'organització dels estats i de les societats democràtics i altres continguts específics com l'evolució històrica dels drets humans i la manera com es concreten i es respecten o es vulneren en el món actual, particularment, en casos de conflicte. En aquesta etapa, s'inclouen continguts relatius a l'actuació dels organismes internacionals i d'aquells moviments, organitzacions i forces que treballen a favor dels drets humans i de la pau.

Es contribueix directament a la dimensió ètica de la competència social i ciutadana i s'afavoreix que l'alumnat reconegui els valors de l'entorn i, alhora, els pugui avaluar i comportar-se coherentment segons aquests en prendre una decisió o en abordar un conflicte. Els valors universals i els drets i deures continguts a la Declaració Universal dels Drets Humans i a la Constitució espanyola constitueixen el referent ètic comú.

En ser continguts específics els relacionats amb el coneixement de la pluralitat social i el caràcter de la globalització i les implicacions que comporta per als ciutadans, facilita als alumnes instruments per construir, acceptar i practicar normes de convivència d'acord amb els valors democràtics, exercir els drets i les llibertats, assumir les responsabilitats i deures cívics i, en definitiva, participar activament i plenament en la vida cívica.

L'educació per a la ciutadania contribueix al desenvolupament de la *competència per aprendre a aprendre* i fomenta la consciència de les pròpies capacitats a través de l'educació afectivoemocional i les relacions entre intel·ligència, emocions i sentiments. Així mateix, l'estímul de les habilitats socials, l'impuls del treball en equip, la participació i l'ús sistemàtic de l'argumentació, la síntesi de les idees pròpies i alienes, la confrontació ordenada i crítica de coneixement, informació i opinió afavoreixen també els aprenentatges posteriors.

Des dels procediments de la matèria s'afavoreix la competència bàsica *autonomia i iniciativa personal* perquè es desenvolupen iniciatives de planificació, presa de decisions, participació i assumpció de responsabilitats. El currículum atén especialment l'argumentació, la construcció del pensament propi, l'estudi de casos que suposen una presa de postura sobre un problema i les solucions possibles. El plantejament de dilemes morals, propi de l'educació eticocívica de quart curs, contribueix que els alumnes construeixin un judici ètic propi basat en els valors i pràctiques democràtiques.

L'ús sistemàtic del debat contribueix a la *competència en comunicació lingüística*, perquè exigeix exercitar-se en l'escolta, l'exposició i l'argumentació. D'altra banda, la comunicació de sentiments, idees i opinions, imprescindibles per aconseguir els objectius d'aquestes matèries, en utilitzar tant el llenguatge verbal com l'escrit, la valoració crítica dels missatges explícits i implícits en fonts diverses i, particularment, en la publicitat i en els mitjans de comunicació, també ajuden a l'adquisició de la competència.

Finalment, el coneixement i de l'ús de termes i conceptes propis de l'anàlisi social, possibiliten l'enriquiment del vocabulari.

Objectius

Les matèries educació per a la ciutadania i els drets humans i l'educació èticocívica en aquesta etapa tenen com a objectiu el desenvolupament de les capacitats següents:

1. Reconèixer la condició humana en la seva dimensió individual i social, acceptant la pròpia identitat, les característiques i experiències personals respectant les diferències amb les altres persones i desenvolupant l'autoestima.
2. Desenvolupar i expressar els sentiments i les emocions, així com les habilitats comunicatives i socials que permeten participar en activitats de grup amb actitud solidària i tolerant, utilitzant el diàleg i la mediació per abordar els conflictes.
3. Desenvolupar la iniciativa personal mitjançant l'assumpció de responsabilitats i practicar maneres de convivència i participació basades en el respecte, la cooperació i el rebuig a la violència, als estereotips i als prejudicis.
4. Conèixer, assumir i valorar positivament els drets i les obligacions que deriven de la Declaració Universal dels Drets Humans i de la Constitució espanyola, identificant els valors que els fonamenten, acceptant-los com a criteris per valorar èticament les conductes personals i col·lectives i les realitats socials.
5. Conèixer, assumir i valorar l'Estatut d'autonomia de les Illes Balears, en una aproximació general i dedicant atenció especial al preàmbul i als valors cívics fonamentals.
6. Conèixer les institucions autonòmiques, insulars i municipals.
7. Identificar la pluralitat de les societats actuals, reconèixer-ne la diversitat com a enriquidora de la convivència i defensar la igualtat de drets i oportunitats de totes les persones, rebutjant les situacions d'injustícia i les discriminacions que hi ha per raó de sexe, origen, creences, diferències socials, orientació afectivosexual o de qualsevol altre tipus, com una vulneració de la dignitat humana i causa pertorbadora de la convivència.
8. Analitzar la situació intercultural pròpia de l'àmbit socioeducatiu a les Illes Balears i intentar comprendre els valors ètics d'altres tradicions culturals.
9. Reconèixer els drets de les dones, valorar la diferència de sexes i la igualtat de drets entre ells i rebutjar els estereotips i prejudicis que suposin discriminació entre homes i dones.

10. Conèixer i apreciar els principis que fonamenten els sistemes democràtics i el funcionament de l'Estat espanyol i de la Unió Europea, prenent consciència del patrimoni comú i de la diversitat social i cultural.
11. Conèixer els fonaments de la manera de vida democràtica i aprendre a obrar d'acord amb aquests en els diferents àmbits de convivència. Assumir els deures ciutadans en el manteniment dels béns comuns i el paper de l'Estat com a garant dels serveis públics.
12. Valorar la importància de la participació en la vida política o altres maneres de participació ciutadana, com la cooperació, l'associacionisme i el voluntariat.
13. Conèixer les causes que provoquen la violació dels drets humans, la pobresa i la desigualtat, així com la relació entre els conflictes armats i el subdesenvolupament, valorar les accions encaminades a la consecució de la pau i la seguretat i la participació activa com a mitjà per aconseguir un món més just.
14. Reconèixer-se membres d'una ciutadania global. Mostrar respecte crític pels costums i les maneres de vida de poblacions diferents de la pròpia i manifestar comportaments solidaris amb les persones i els col·lectius desfavorits.
15. Identificar i analitzar les principals teories ètiques, reconèixer els principals conflictes socials i morals del món actual i desenvolupar una actitud crítica davant els models que es transmeten a través dels mitjans de comunicació. Aplicar les principals teories ètiques als problemes morals més importants de la societat balear.
16. Conèixer els valors ètics recollits en l'ordenament jurídic de les Illes Balears, concretament en l'Estatut d'autonomia de les Illes Balears.
17. Adquirir un pensament crític, desenvolupar un criteri i habilitats per defensar les pròpies posicions en debats, a través de l'argumentació documentada i raonada, així com valorar les raons i els arguments dels altres.

Educació per a la ciutadania i els drets humans

Continguts

Bloc 1. Continguts comuns

- Exposició d'opinions i judicis propis amb arguments raonats i capacitat per acceptar les opinions de les altres persones.
- Pràctica del diàleg com a estratègia per abordar els conflictes de manera no violenta.
- Exposició d'opinions i judicis propis amb arguments raonats. Preparació i realització de debats sobre aspectes rellevants de la realitat, amb una actitud de compromís per millorar-la.
- Anàlisi comparativa i avaluació crítica d'informacions proporcionades pels mitjans de comunicació sobre un mateix fet o qüestió d'actualitat.

Bloc 2. Relacions interpersonals i participació

- Autonomia personal i relacions interpersonals. Afectes i emocions.
- Les relacions humanes: relacions entre homes i dones i relacions intergeneracionals. La família en el marc de la Constitució espanyola. El desenvolupament d'actituds no violentes en la convivència diària.
- La convivència a l'escola.
- La convivència intercultural a l'escola a les Illes Balears.
- Cura de les persones dependents. Ajuda a companys o persones i col·lectius en situació desfavorida.
- Valoració crítica de la divisió social i sexual del treball i dels prejudicis socials racistes, xenòfobs, antisemites, sexistes i homòfobs.
- La participació en el centre educatiu i en activitats socials que contribueixin a possibilitar una societat justa i solidària.

Bloc 3. Deures i drets ciutadans

- Declaració universal dels drets humans, pactes i convenis internacionals. Condemna de les violacions dels drets humans i actuació judicial ordinària i dels tribunals internacionals. Valoració dels drets i deures humans com a conquestes històriques inacabades i de les constitucions com a font de reconeixement de drets.
- Igualtat de drets i diversitat. Respecte i valoració crítica de les opcions personals dels ciutadans.
- La conquesta dels drets de les dones (participació política, educació, treball remunerat, igualtat de tracte i oportunitats), i la seva situació en el món actual.

Bloc 4. Les societats democràtiques del segle XXI

- L'Estat de dret: el seu funcionament. El model polític espanyol: la Constitució espanyola i l'Estat de les autonomies. La política com a servei a la ciutadania: la responsabilitat pública.
- Diversitat social i cultural. Convivència de cultures diferents en una societat plural. Rebuig de les discriminacions provocades per les desigualtats personals, econòmiques o socials.
- Identificació, apreciació i cura dels béns comuns i serveis públics. Els impostos i la contribució dels ciutadans. Compensació de desigualtats. Distribució de la renda.
- Consum racional i responsable. Pràctica del comerç just entre la ciutadania. Reconeixement dels drets i deures dels consumidors. La influència del missatge publicitari en els models i els hàbits socials.
- Estructura i funcions de la protecció civil. Prevenció i gestió dels desastres naturals i provocats.
- La circulació viària i la responsabilitat ciutadana. Accidents de circulació: causes i conseqüències.

Bloc 5. Ciutadania en un món global

- Un món desigual: riquesa i pobresa. La feminització de la pobresa. La falta d'accés a l'educació com a font de pobresa. La lluita contra la pobresa i l'ajuda al desenvolupament.
- Els conflictes en el món actual: les seves causes i el paper dels organismes internacionals i de les forces armades d'Espanya en missions internacionals de pau. Dret internacional humanitari. Accions individuals i col·lectives a favor de la pau.
- Globalització i interdependència: noves maneres de comunicació, informació i mobilitat. Relacions entre els ciutadans, el poder econòmic i el poder polític.

Criteris d'avaluació

1. Identificar i rebutjar, a partir de l'anàlisi de fets reals o figurats, les situacions de discriminació cap a persones de diferent origen, gènere, ideologia, religió, orientació afectivosexual i altres, respectant les diferències personals i demostrant autonomia de criteri.

Aquest criteri permet comprovar si l'alumnat, davant la presentació d'un cas o d'una situació simulada o real, és capaç de reconèixer la discriminació que, per motius diversos, tenen determinades persones en les societats actuals i si manifesta autonomia de criteri, actituds de rebuig cap a les discriminacions i respecte per les diferències personals.

2. Participar en la vida del centre i de l'entorn i practicar el diàleg per superar els conflictes en les relacions escolars i familiars.

Amb aquest criteri es pretén avaluar si els alumnes i les alumnes han desenvolupat habilitats socials de respecte i tolerància cap a les persones del seu entorn i si utilitzen de manera sistemàtica el diàleg i la mediació com a instrument per resoldre els conflictes, rebutjant qualsevol tipus de violència cap a qualsevol membre de la comunitat escolar o de la família. A través de l'observació i del contacte amb les famílies, es pot conèixer la responsabilitat amb què l'alumnat assumeix les tasques que li corresponen. D'altra banda, l'observació permet conèixer el grau de participació en les activitats del grup-classe i del centre educatiu.

3. Utilitzar diferents fonts d'informació i considerar les diverses posicions i alternatives que hi ha en els debats que es plantegin sobre problemes i situacions de caràcter local o global.

Aquest criteri pretén comprovar si l'alumnat coneix les tècniques del debat, si es documenta degudament utilitzant diferents fonts d'informació i si és capaç d'analitzar-les, sintetitzar la informació per presentar les seves opinions de manera rigorosa, si argumenta degudament, considera les diferents posicions i alternatives a cadascun dels problemes plantejats i arriba a elaborar un pensament propi i crític, presentant les conclusions tant oralment com per escrit.

4. Identificar els principis bàsics de la Declaració Universal dels Drets Humans i la seva evolució, distingir situacions de violació d'aquests principis i reconèixer i rebutjar les desigualtats de fet i de dret, en particular les que afecten les dones.

Aquest criteri avalua el grau de coneixement de la Declaració Universal dels Drets Humans i altres convencions i declaracions universals, la seva evolució històrica, si l'alumnat reconeix els actes i les situacions de violació de drets humans al món actual,

les discriminacions que encara tenen alguns col·lectius, tant en la legislació com en la vida real i, particularment, si és capaç de descriure i rebutjar la discriminació de fet i de dret que pateixen les dones.

5. Reconèixer els principis democràtics i les institucions fonamentals que estableixen la Constitució espanyola i els estatuts d'autonomia i descriure l'organització, les funcions i la manera d'elecció d'alguns òrgans de govern municipals, autonòmics i estatals.

Amb aquest criteri es tracta de comprovar si es coneixen els trets fonamentals del sistema polític espanyol, l'organització, les funcions i el funcionament dels principals òrgans de govern estatals, autonòmics i municipals i el paper que correspon als ciutadans en l'elecció i el control d'aquests òrgans, i si s'és capaç d'aplicar els principis del funcionament democràtic a diferents situacions reals.

6. Identificar els principals serveis públics que han de garantir les administracions, reconèixer la contribució dels ciutadans i ciutadanes en el manteniment d'aquests i mostrar, davant situacions de la vida quotidiana, actituds cíviqes relatives a la cura de l'entorn, la seguretat viària, la protecció civil i el consum responsable.

L'objectiu d'aquest criteri és comprovar que es reconeixen els principals serveis que les administracions presten a la ciutadania, el sentit de responsabilitat pública dels càrrecs elegits i, alhora, les obligacions que corresponen a cada ciutadà o ciutadana en la cura i el manteniment dels serveis públics a través de la contribució fiscal. Així mateix, es tracta de comprovar que es coneixen les obligacions cíviqes que li corresponen en la cura de l'entorn, la seguretat viària, la protecció civil o el consum responsable.

7. Identificar alguns dels trets de les societats actuals (desigualtat, pluralitat cultural, convivència urbana complexa, etc.) i desenvolupar actituds responsables que contribueixin a millorar-les.

Aquest criteri pretén avaluar si se saben identificar les causes de la distribució desigual de la riquesa, el fenomen de la pluralitat cultural a les societats europees actuals, els diversos problemes que es localitzen en els medis urbans (racisme, enfrontament en l'ús dels espais comuns, tribus urbanes, "botellón", etc.) i si l'alumnat reconeix i assumeix les actuacions que cada ciutadà i ciutadana pot realitzar per millorar-los.

8. Identificar les característiques de la globalització i el paper que hi juguen els mitjans de comunicació, reconèixer les relacions entre la societat en què viu i la vida de les persones d'altres parts del món.

Amb aquest criteri es tracta de valorar si l'alumnat coneix el paper de la informació i la comunicació al món actual i les relacions que hi ha entre la vida de les persones de diferents parts del món com a conseqüència de la globalització, si comprèn les repercussions que determinades formes de vida del món desenvolupat tenen en els països en vies de desenvolupament i si manifesta actituds de solidaritat amb els grups desfavorits.

9. Reconèixer l'existència de conflictes, analitzar-ne les causes i el paper que hi desenvolupen les organitzacions internacionals i les forces de pacificació. Valorar la importància de les lleis i la participació humanitària per pal·liar les conseqüències dels conflictes.

Amb aquest criteri es pretén comprovar si es coneixen els conflictes més rellevants del món actual i la localització d'aquests, les seves causes, l'actuació de les organitzacions internacionals, de les forces de pacificació i les lleis per les quals es regeixen. Així mateix, es pretén comprovar si l'alumnat reflexiona i assumeix el paper vital que té la participació humanitària i la presència de les organitzacions no governamentals per mitigar les derivacions negatives dels conflictes.

Educació èticocívica

Continguts

Bloc 1. Continguts comuns

- Reconeixement dels sentiments propis i aliens, resolució dialogada i negociada dels conflictes.
- Preparació i realització de debats sobre problemes de l'entorn immediat o de caràcter global, sobre qüestions d'actualitat i dilemes èticocívics, considerant les posicions i alternatives que hi ha.
- Anàlisi comparativa i avaluació crítica d'informacions proporcionades pels mitjans de comunicació sobre un mateix fet o qüestió d'actualitat.
- Reconeixement de les injustícies i les desigualtats, en particular en la societat balear.

- Interès per la recerca i pràctica de formes de vida més justes.
- Participació en projectes que impliquin solidaritat dins i fora del centre.

Bloc 2. Identitat i alteritat. Educació afectivoemocional

- Identitat personal, llibertat i responsabilitat.
- Els interrogants de l'ésser humà. Respecte per les diferències personals.
- Intel·ligència, sentiments i emocions.
- Les relacions interpersonals. Rebuig de la violència com a solució als conflictes interpersonals.
- Habilitats i actituds socials per a la convivència.
- Respecte per la dignitat humana i els drets fonamentals de les persones.

Bloc 3. Teories ètiques. Els drets humans

- Les teories ètiques.
- Els drets humans com a referència universal per a la conducta humana. Drets cívics i polítics. Drets econòmics, socials i culturals. Evolució, interpretacions i defensa efectiva dels drets humans.
- Les diferències socials i culturals. Rebuig de les actituds d'intolerància, injustícia i exclusió.

Bloc 4. Ètica i política. La democràcia. Els valors constitucionals

- Democràcia i participació ciutadana.
- Institucions democràtiques: fonament i funcionament. L'ordenament jurídic com a instrument de regulació de la convivència.
- Els valors constitucionals. Correspondència entre drets i deures ciutadans.
- Els partits polítics i la vida parlamentària a les Illes Balears.

Bloc 5. Problemes socials del món actual

- Factors que generen problemes i discriminacions a diferents col·lectius. Valoració ètica dels drets humans. Propostes d'actuació.
- La globalització i els problemes del desenvolupament. Poder i mitjans de comunicació.
- Ciutadania global. Desenvolupament humà sostenible. Cooperació. Els moviments compromesos en la defensa dels drets humans.

- Interculturalitat i integració social a la comunitat autònoma de les Illes Balears.
- Els conflictes armats i l'actuació de la comunitat internacional en la seva resolució. Operacions per establir, mantenir o consolidar la pau. La defensa al servei de la pau. La cultura de la pau.

Bloc 6. La igualtat entre homes i dones

- Dignitat de la persona, igualtat en llibertat i diversitat.
- Causes i factors de la discriminació de les dones. Igualtat de drets i de fet.
- Alternatives a la discriminació. Prevenció i protecció integral de la violència contra les dones.

Criteris d'avaluació

1. Descobrir els seus sentiments en les relacions interpersonals, raonar les motivacions de les seves conductes i eleccions i practicar el diàleg en les situacions de conflicte.

Amb aquest criteri s'intenta comprovar que cada alumne i alumna assumeix i controla els seus propis sentiments, es posa en el lloc dels altres i utilitza el diàleg i altres procediments no violents per superar els conflictes en les seves relacions interpersonals, que raona les seves eleccions i que és responsable dels seus actes.

2. Diferenciar els trets bàsics que caracteritzen la dimensió moral de les persones (les normes, la jerarquia de valors, els costums, etc.) i els principals problemes morals.

Amb aquest criteri es pretén avaluar si s'identifiquen els diferents elements de la dimensió moral de les persones i del comportament humà i dels dilemes morals que es plantegen en el món actual.

3. Identificar i expressar les principals teories ètiques.

Mitjançant aquest criteri s'intenta avaluar en l'alumnat el grau de coneixement de conceptes clau d'algunes de les teories ètiques que han influït més en la conquesta dels drets i les llibertats a occident.

4. Reconèixer els drets humans com a principal referència ètica de la conducta humana i identificar l'evolució dels drets cívics, polítics, econòmics, socials i culturals, manifestant actituds a favor de l'exercici actiu i el seu compliment.

A través d'aquest criteri es tracta de comprovar el grau de comprensió dels conceptes clau dels drets humans i la seva valoració crítica en l'esforç que això ha suposat en la història de la humanitat. Es tracta així mateix de valorar si l'alumnat entén els drets humans com una conquesta històrica inacabada i manifesta una exigència activa del compliment d'aquests.

5. Comprendre i expressar el significat històric i filosòfic de la democràcia com a manera de convivència social i política.

Mitjançant aquest criteri es tracta de comprovar si es comprèn el pluralisme polític i moral, alhora que s'aprecia el respecte necessari a la dignitat de cada persona per damunt de les diferències individuals i culturals que tenen l'origen en la història de les col·lectivitats i dels individus.

6. Reconèixer els valors fonamentals de la democràcia a la Constitució espanyola i la noció de sistema democràtic com a forma d'organització política a les Illes Balears, a l'Estat espanyol i al món.

Mitjançant aquest criteri es pretén avaluar en l'alumnat el seu nivell de coneixement dels processos de democratització de molts països com una fita de la civilització humana a tot el món, dels conceptes claus del sistema democràtic, com el sistema d'eleccions, el pluralisme polític, el govern de la majoria i els conflictes entre legitimitat i legalitat democràtiques, la valoració de la democràcia com una conquesta eticopolítica de totes les ciutadanes i els ciutadans espanyols i la seva aplicació per jutjar actuacions i actituds quotidianes de la vida pública.

7. Analitzar les causes que provoquen els principals problemes socials del món actual, utilitzant de manera crítica la informació que proporcionen els mitjans de comunicació i identificar solucions compromeses amb la defensa de maneres de vida més justes.

Es tracta de comprovar si s'identifiquen i es comprenen algunes de les causes que provoquen els principals problemes socials del món actual (repartiment desigual de la

riquesa, explotació infantil, emigracions forçades, etc.), utilitzant amb rigor i de manera crítica la informació obtinguda dels diferents mitjans de comunicació; si es reconeix l'actuació d'organismes i institucions compromeses amb la defensa de maneres de vida més justes i es manifesten actituds de tolerància i solidaritat en plantejar solucions.

8. Reconèixer l'existència de conflictes i el paper que hi desenvolupen les organitzacions internacionals i les forces de pacificació. Valorar la cultura de la pau, la importància de les lleis i la participació humanitària per pal·liar les conseqüències dels conflictes.

Amb aquest criteri es pretén comprovar que l'alumnat coneix els conflictes més rellevants del món actual i la seva localització, l'actuació de les organitzacions internacionals, de les forces de pacificació i les lleis per les quals es regeixen. Així mateix, es pretén comprovar si valora la cultura de la pau en la convivència diària i si reflexiona i assumeix el paper vital que té la participació humanitària per mitigar les derivacions negatives dels conflictes.

9. Distingir igualtat i diversitat i les causes i els factors de discriminació. Analitzar el camí recorregut cap a la igualtat de drets de les dones i rebutjar-ne la discriminació i les situacions de violència de les quals són víctimes.

Aquest criteri pretén conèixer si els alumnes reconeixen la igualtat i la dignitat de totes les persones i els elements diferenciadors que estan a la base d'algunes discriminacions, així com els moments històrics més rellevants en la conquesta dels drets polítics de les dones i la igualtat en l'àmbit familiar i laboral, alhora que mesura si saben identificar i localitzar les situacions de discriminació de tot tipus que subsisteixen en les societats actuals i rebutgen activament la violència contra les dones o altres col·lectius.

10. Justificar les pròpies posicions utilitzant sistemàticament l'argumentació i el diàleg, i participar democràticament i cooperativament en les activitats del centre i de l'entorn.

Mitjançant aquest criteri es pretén avaluar l'ús adequat de l'argumentació sobre dilemes i conflictes morals i el grau de coneixement i de respecte a les posicions divergents dels interlocutors, tant a l'aula com en l'àmbit familiar i social. D'altra

banda, es pretén conèixer la manera i el grau en què l'alumnat participa i coopera activament en el treball de grup i si col·labora amb el professorat i els companys i companyes en les activitats del centre educatiu i en altres àmbits externs.